

Nr 34

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående beslutanderätten i ärenden om tillstånd att bearbeta icke inmutningsbara mineralfyndigheter på kronojord; given Stockholms slott den 3 februari 1967.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att riksdagen medger att befogenheten att besluta i ärenden om tillstånd att bryta icke inmutningsbara mineraler på kronojord delegeras från Kungl. Maj:t. Avsikten är att uppdraget skall lämnas till domänstyrelsen i fråga om kronomark, som står under styrelsens förvaltning, och i övrigt till kommerskollegium. Förslaget omfattar inte ärenden, som rör mark ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3 februari 1967.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *beslutanderätten i ärenden om tillstånd att bearbeta icke inmutningsbara mineralfyndigheter på kronojord* och anför.

Departementsutredningen (direktiv se 1964 års riksdagsberättelse s. 71) har med skrivelse den 14 juni 1966 överlämnat en promemoria (nr 66) angående beslutanderätten i ärenden om tillstånd att på kronomark bryta vissa icke inmutningsbara mineraler. Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av domänstyrelsen, statens naturvårdsnämnd, kommerskollegium, Sveriges geologiska undersökning, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt lappväsendet i samma län. Kommerskollegium har bifogat yttranden av rikets fyra bergmästar-ämbeten.

Nuvarande ordning

Enligt 1 § första stycket gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314) kan var och en genom inmutning få rätt att på de villkor och med de inskränkningar som föreskrivs i lagen undersöka och bearbeta sådan på egen eller annans grund belägen mineralfyndighet som innehåller antingen malm till vissa i paragrafen uppräknade metaller eller svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

Mineraler som inte räknas upp i 1 § gruvlagen kan inte inmutas. Icke inmutningsbara mineraler på enskild mark får i princip endast jordägaren tillgodogöra sig.

Frågan om upplåtelse av rätt att bearbeta icke inmutningsbara mineralfyndigheter på kronomark prövades av 1944 års riksdag (prop. 1944: 24, SU 37, rskr 55).

Riksdagen beslutade därvid att »för de fall, beträffande vilka icke särskilda bestämmelser med riksdagens medverkan träffats, medgiva, att Kungl. Maj:t skulle tills vidare äga att

dels åt svenska medborgare bevilja tillstånd att, mot den årliga avgäld och under de villkor i övrigt Kungl. Maj:t bestämmer, å kronojord inom visst å marken utstakat område under en tid för varje gång av högst tio år med andras uteslutande med arbete belägga och tillgodogöra sig mineralfyndigheter av andra slag än som enligt 1 § gruvlagen kunnat utgöra föremål för inmutning, med rätt för koncessionsinnehavaren att, därest vid upplåtelse tidens utgång dylik upplåtelse fortfarande är av riksdagen medgiven, äga företräde till överenskommelse om fortsatt arbete med fyndighetens tillgodogörande på de villkor, Kungl. Maj:t då på grund av sig företeende omständigheter kan finna gott bestämma,

dels ock åt sådan koncessionsinnehavare för den tid, varunder koncessionen beviljats, upplåta erforderlig mark för vägar samt för anläggning av verkstäder och arbetarbostäder, med skyldighet för koncessionsinnehavaren att för sålunda åt honom upplåtna förmåner gälda visst årligt arrende, som bestämmes genom särskild uppskattning före upplåtelsens medgivande».

Vad riksdagen sålunda beslutat meddelade Kungl. Maj:t kommerskollegium och domänstyrelsen till kännedom i brev den 17 mars 1944 (SFS nr 80).

Det bemyndigande som lämnats Kungl. Maj:t har efter medgivande av 1948 års riksdag (prop. 1948: 122, SU 120, rskr 252) förts över på domänstyrelsen såvitt avser upplåtelse av rätt till provbrytning på mark under styrelsens förvaltning (Kungl. Maj:ts brev till domänstyrelsen den 17 juni 1948).

Det av 1944 års riksdag beslutade koncessionsförfarandet har generell giltighet, om annat inte särskilt föreskrivs i bestämmelser vid vars tillkomst riksdagen medverkat. Om tillgodogörande av naturfyndigheter i vissa fall föreskrivs i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m. (i det följande benämnd stenkolslagen), uranlagen den 2 december 1960 (nr 679), lagen den 18 juli 1928 (nr 309; senast ändrad 1960: 145) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige (i det följande benämnd renbeteslagen) och i förordningen den 10 maj 1935 (nr 157) angående grunder för förvaltningen av vissa kronoskogar (i det följande benämnd kronoskogsförordningen). Enligt 3 § lagen den 3 juni 1966 (nr 314) om kontinentalsockeln kan Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer meddela tillstånd för annan än staten att utvinna naturtillgångar från kontinentalsockeln, varmed bl. a. förstås havsbotten och dess underlag inom allmänt vattenområde. Tillståndsgivningen i fråga om sand-, grus- eller stentäkt på kontinentalsockeln har enligt 5 § kungörelsen den 3 juni 1966 (nr 315) angående tillämpningen av lagen om kontinentalsockeln delegerats till kommerskollegium.

Stenkolslagen innehåller bestämmelser om rätten att eftersöka och bearbeta stenkols-, salt-, olje-, gas- eller alunskifferfyndighet. I uranlagen ges bestämmelser om rätten att undersöka och bearbeta fyndigheter av uranhaltigt mineral.

Är mark belägen ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen kan enligt 56 § andra stycket renbeteslagen Kungl. Maj:t, eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer, meddela upplåtelse av bete, slätter, grustäkt eller annan därmed jämförlig nyttighet, vilken inte används av de renskötande samerna. Förutsättningen är dock att upplåtelsen kan ske utan intrång eller skada för renskötseln. Rätten att meddela sådana upplåtelse har Kungl. Maj:t den 30 juni 1947 delegerat till var och en av länsstyrelserna i de tre nordligaste länen.

Av 1 och 4 §§ kronoskogsförordningen följer att domänstyrelsen eller styrelsen underställd tjänsteman kan upplåta rätt till bete eller slätter eller till sten-, kalk-, sand-, grus- eller torvtäkt eller annan sådan rättighet på kronoskogar under domänstyrelsens förvaltning.

Under senare år har samtliga ansökningar till Kungl. Maj:t om att tillgodogöra icke inmutningsbar mineralfyndighet på kronomark avsett upplåtelse för brytning av kvarts eller fältspat eller, i ett fall, dolomit.

Ansökan om upplåtelse lämnas i allmänhet in till domänstyrelsen, någon gång till länsstyrelsen eller direkt till Kungl. Maj:t. Yttranden inhämtas från domänstyrelsen, om inte ansökan getts in dit, samt från kommerskollegium, länsstyrelsen, om inte ansökan getts in dit, och statens naturvårdsnämnd. Berör upplåtelsen renbetesmark hör länsstyrelsen dels alltid tjänsteman vid lappväsendet, dels — om upplåtelsen avser mark ovanför odlingsgränsen eller den ändå kan inverka menligt på renskötseln — den eller de berörda lappbyarna.

Avgälden bestäms i praxis till visst belopp per ton bortfraktat mineral och har för kvarts och fältspat under senare år uppgått till ca 3 kr./ton, eller ungefär 10 % av det genomsnittliga saluvärdet. Förekommande variationer i avgifternas storlek beror på fyndigheternas art och belägenhet. Domänstyrelsen samråder ofta med kommerskollegium och vederbörande bergmästarämbete om avgifternas storlek. Kungl. Maj:t följer i regel domänstyrelsens avgiftsförslag. Avgifterna redovisas som driftsinkomster för domänstyrelsen, om upplåtelsen avser mark under styrelsens förvaltning. Sker upplåtelse ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen bestämmer Kungl. Maj:t i vad mån särskild gottgörelse skall utgå för det intrång som upplåtelsen kan orsaka renskötseln.

Kungl. Maj:ts beslut innebär ett medgivande för den markförvaltande myndigheten att medge sökanden rätt att bryta viss kvantitet av ifrågasvarande mineral mot en viss avgift per bortfraktat ton. På grundval av Kungl. Maj:ts beslut utfärdar myndigheten ett tillståndsbevis, vari de närmare villkoren för upplåtelsen anges.

Under år 1965 meddelade Kungl. Maj:t fyra tillståndsbeslut avseende rätt att bryta, i tre fall kvarts och fältspat samt i ett fall kvarts. Ett av ärendena avsåg upplåtelse ovanför odlingsgränsen. Under år 1966 har endast ett ärende om brytningstillstånd kommit in till Kungl. Maj:t.

Departementsutredningen

Utredningen anser, att det förhållandet att kronomark förvaltas av domänstyrelsen i en del fall och i övrigt av annan statlig myndighet inte bör vara bestämmande för om Kungl. Maj:t eller underlydande myndighet skall kunna medge tillstånd till nyttiggörande av icke inmutningsbar mineralfyndighet på sådan mark. Det torde inte heller finnas skäl att göra en uppdelning mellan Kungl. Maj:t och underlydande myndigheter av beslutanderätten i tillståndsärende efter arten av mineral. En sådan uppdelning borde i så fall grundas på resp. mineralers ekonomiska betydelse. De ekonomiskt mest betydelsefulla tillståndsärendena avgörs emellertid redan nu av underlydande myndighet.

Under dessa förhållanden anser utredningen, att alla frågor om rätt att bearbeta icke inmutningsbar mineralfyndighet på kronomark bör kunna avgöras av underlydande myndighet. Utredningen föreslår därför, att beslutanderätten i berörda frågor skall utövas av domänstyrelsen, när det gäller fyndigheter på kronomark som styrelsen förvaltar, och annars av kommerskollegium. Domänstyrelsen bör före beslut i tillståndsfråga samråda med länsstyrelsen och med kommerskollegium. Kollegiet bör före beslut samråda med länsstyrelsen, domänstyrelsen och den markförvaltande myndigheten. Talan mot beslut av domänstyrelsen eller kommerskollegium kan enligt instruktioner, som gäller för dessa myndigheter, föras hos Kungl. Maj:t genom besvär.

Förslaget omfattar inte ärenden om upplåtelse av kronomark, som ligger ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen. I sådant ärende uppkommer vanligen fråga om ersättning till samerna för det intrång som upplåtelsen kan föranleda. Det kan vidare bli aktuellt att undanta mark från de renskötande samernas begagnande. Utredningen kommer att behandla beslutskompetensen i sådana ärenden i annat sammanhang.

Remissyttrandena

Departementsutredningens förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser. *Länsstyrelsen och lappväsendet i Jämtlands län* tillägger att en eventuell delegation av beslutanderätten i ärenden om tillgodogörande av mineraler på kronomark som ingår i renbetesfjällen bör ske till kammarkollegiet. *Länsstyrelsen och lappväsendet i Västerbottens län* anser att ärenden angående brytning inom områden som avses i

56 § renbeteslagen även framdeles bör prövas och avgöras i den ordning som gäller för övriga nyttjanderättsupplåtelser i dessa områden.

Några remissinstanser understryker ytterligare vissa synpunkter som de anser bör beaktas vid genomförandet av förslaget. Så t. ex. anför *naturvårdsnämnden*, att vederbörande länsstyrelse i egenskap av regional naturvårdsmyndighet enligt förslaget alltid kommer att höras innan brytningstillstånd meddelas. Länsstyrelsen kan då ange de föreskrifter till skydd för landskapsbilden som befinns erforderliga. Det bör åvila den markförvaltande myndigheten att tillse att brytning sker i enlighet med dessa föreskrifter. *Lappväsendet i Norrbottens län* erinrar om att *samer*, enligt 2, 3 och 57 §§ renbeteslagen, får uppehålla sig med renar även i vissa områden nedanför odlingsgränsen och utanför renbetesfjällen. Av denna anledning bör vid genomförandet av utredningens förslag uttryckligen föreskrivas skyldighet för den beslutande myndigheten att inhämta yttrande från de *samer*, som kan bli berörda av ett brytningstillstånd. *Sveriges geologiska undersökning* framhåller, att de beslutande myndigheterna också bör uppmärksamma de geologiska problem som kan föreligga i tillståndsärenden. I sammanhanget föreslås, att avskrift av beslut i dessa ärenden rutinmässigt tillställs undersökningen.

Departementschefen

Departementsutredningens förslag utgör ett led i arbetet på att befria Kungl. Maj:t från rutinbetonade eller annars mindre väsentliga ärenden (jfr prop. 1965: 65, SU 105, rskr 295). Av utredningens promemoria framgår att rationella skäl saknas för den nuvarande uppdelningen på Kungl. Maj:t och underlydande myndigheter av beslutanderätten i ärenden om tillstånd till att bryta icke inmutningsbara mineraler på kronomark. Sådana ärenden bör kunna avgöras av domänstyrelsen och kommerskollegium i enlighet med vad utredningen föreslagit. För att beslutanderätten skall kunna delegeras från Kungl. Maj:t till underlydande myndighet krävs medgivande av riksdagen. Medgivandet bör avse rätt för Kungl. Maj:t att överlämna beslutanderätten enligt det av 1944 års riksdag lämnade bemyndigandet åt myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Den föreslagna omläggningen gäller endast sådana tillstånd, för vilka det inte finns särskilda bestämmelser som tillkommit under medverkan av riksdagen. Det kan framhållas att förslaget alltså inte berör t. ex. mark som ligger ovanför odlingsgränsen eller på renbetesfjällen.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att medge att Kungl. Maj:t överlämnar beslutanderätten enligt det av 1944 års riksdag lämnade bemyndigandet att upplåta rätt till att bearbeta icke inmutningsbara mineral-

fyndigheter på kronojord åt myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten